

Nr 2 2016 Årg 26

S:t Olof

Medlemsblad för Torshälla hembygds-
förening S:t Olofs Gille

Syren i mormorstäppan

Aldermannen har ordet

Finns det något vackrare än blommande syrenhäckar? Att passera och känna doften och se de stora blommorna i vitt och lila! Det är lätt att säga att det är den vackraste tiden på året.

Något som också väcker fina känslor är ju ett litet barn. Den jag nu tänker på är prins Alexander som har utnämnts till hertig av Södermanland. Han är nog inte medveten om detta hedersuppdrag ännu. Vi kan ju hoppas att han under Torshällas 700-års jubileum avlägger visit.

Södermanland är det län som haft flest hertigar och hertiginnor genom åren. Ingen kvinna har dock utnämnts till hertiginna utan gift sig till titeln.

Den första hertigen var Birger jarls son Magnus Ladulås, 1266–75. Därefter följde Erik Magnusson, lillebror till ”vår” kung Birger, åren 1302–1318 och hans fru Ingeborg 1312–1326. Därefter följer den som fortfarande ibland kallas hertig Karl, 1560–1611, och hans fruar Maria, 1579–1589 och Kristina 1592–1604. Karl var son till Gustav Vasa och blev som kung Karl IX. Under åren 1604–1607 var faktiskt Gustav II Adolf hertig av Södermanland, han var son till Karl IX. Lillebror Karl Filip efterträdde Gustaf Adolf, 1607–1618. Denne lite okände kunglighet var påtänkt som rysk tsar men fick trösta sig med att ge namn till Filipstad. Den staden kanske borde ha legat i Södermanland med tanke på hertigtiteln.

Nästa hertig av Södermanland var Karl, 1772–1809, och hans hustru Charlotta 1774–1809. Karl var lillebror till Gustav III. Han var även Sveriges kung under 85 dagar med namnet Karl XIII. Mellan åren 1810–1844 var Oscar och hans hustru Josefine, 1823–44, länets hertigpar. Oscar blev sedan kung Oscar I. Nästa hertig var ett barn som avled i lunginflammation vid 15 månaders ålder, Karl Oscar, 1852–1854. Han var Karl XV:s enda inomäktenskapliga barn.

Det sista hertigparet var prins Wilhelm, 1884–1965, och hans hustru Maria Pavlovna 1908–14. Paret skildes och prinsen bodde ensam på slottet Stenhammar utanför Flen i 30 år. Lilla prins Alexander blev alltså hertig av Södermanland år 2016 och hälsas självklart välkommen till vårt vackra län.

Till Bergströmska gården hälsar Gillet alla välkomna under sommaren 2016, tisdagar och lördagen mellan kl 13.00–16.00. Samt samma tid på torsdagar då vi lär oss om olika hantverk, lyssnar på musik, dricker kaffe och umgås. Varmt välkomna!

En trevlig, solig och skön sommar önskas alla!
Iha

Nationaldagen

Så här firade vi i Torshälla. Kortege till Holmberget och kaffekalas på Bergströmska gården

Foto: Hans Eriksson, Christer Åslund

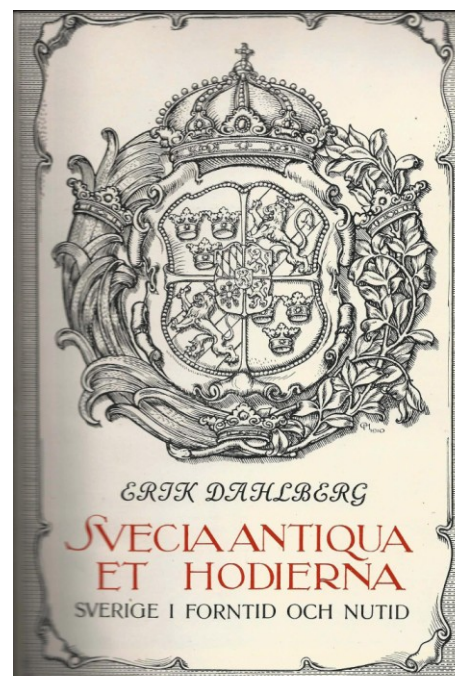

Några stadsskildrare

Ett sätt att avläsa läget i Torshällas historia och stadens utveckling är att göra några nedslag i böcker av några av de mer bemärkta stadsskildrarna.

Genom att göra så ger jag här några lägesbilder från 1600-1900-talet och börjar inte med Torshällas äldre historia. Den finns dokumenterad i urkunder, privilegiebrev och i inventeringar av historiker som David Damell, Hans Lidén och Olle Lorin.

Erik Dahlberg

Jag börjar med Sveriges stormaktstid, Karl XI och *Svecia Antiqua et Hodierna* sammanställd av Erik Dahlberg från 1661.

I beskrivningen av Sveriges städer finns Torshälla också med. Jag äger en nationalupplaga från 1924 att utgå från. Den väl kända och flerstädes publicerade gravyren kan ni ju se kraftigt uppförstorad också i trapphuset i Kvarnen, Torshällas fina kulturskyddade bibliotek från 1628.

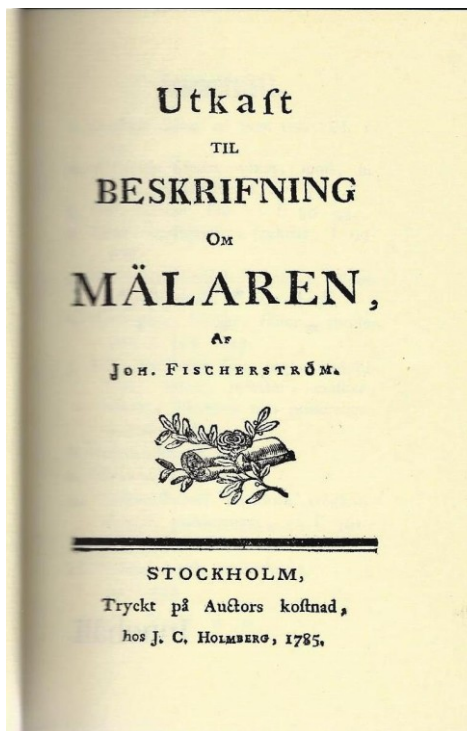
Kommentaren om Torshälla/Torsharg är synnerligen kortfattad och bilden intressant att försöka hitta hus, platser i, men givetvis ingår den i Dahlberghs uppdrag att skildra stadens storhet och blomstring. Det är ju barock – och måtten är just barockt förlängda och överdrivna.

Johan Fischerström

Mer realistisk ter sig skildringen av Johan Fischerström, som i *Utkast till Beskrifning om Mälaren*, 1785 återger sin resa från Stockholm på Mälaren till olika städer, även Torshälla.

I boken *Det brinner, det brinner* (1998, årsbok i Lokalhistoriska sällskapet) om staden vid tiden för den stora stadsbranden 1798 bidrar jag med två essäer. Den ena handlar om Bellman och den bekanta epistel 39 Öfver Bergströmskans porträt på Lil-Jans krog i Torshälla, 1776 och den andra beskriver just Johan Fischerströms resa och bok från 1785. Därför nöjer jag mig här med att hänvisa till den och till olika klassikerutgåvor typ *En Resa från Stockholm genom Mälaren*, 1782.

Jag ber er hålla i minnet att han reste för att dokumentera tillgångar och nytta, allt enligt fysiokratismens tankar och idéer, dvs jordbruket är källan till välbefindandet. Men han ger en personlig och varm sommarskildring av den lilla staden, dess näringar, styre och sköna natur.

Fischerströms bok från år 1785

Abraham Hülphers

Samtidigt utkommer så Abraham Hülphers användbara och väldigt spridda *Samling til korta Beskrifningar öfver Svenska Städer* som i 2dra Flocken skildrar Städerne i Södermanland, 1783 – en fin detaljerad översikt av Torshälla Upstad. Den är t o m faktagranskad, så

att han i inledningen hänvisar till borgmästare Björnström och prosten Strandberg som bekräftar att pastoratet inklusive staden rymmer 1100 själar.

Hülphers vackra bok från år 1783

Wilhelm Tham

År 1852 utkommer nästa välrenommerade verk på L.J. Hiertas förlag, nämligen Wilhelm Thams *Beskrifning öfver Nyköpings Län*. Han inleder i en rundmålning av länet, dess areal, geografi, näringar, befolkning, administration etc. innan han avslutar med en beskrivning av länets städer, häradar och socknar.

Om Torshälla kan man bland annat läsa att Thorshälla uppstad är en av Sveriges

äldsta orter och att 1850 staden har 630 invånare. Att märka här är att staden är skild från socken, Torshälla huvud etc. Intressant är beskrivningen av skatteuppbörd och stadens offentliga styre och ekonomi.

1900-talet

Nyare skildringar av stadens historia och utveckling faller utanför ramen för denna korta översikt. När Tham beskriver Torshälla har ju exempelvis Nyby bruk börjat ta form genom Zethelius verksamhetsstart 1828, något vi kan läsa om i Christer Erikssons fina avhandling från år 1997 *"Vi är alla delar av samma familj"*. Patronen, makten och folket vid Nyby bruk 1880-1940. Detta finns också beskrivet i den pågående utgivningen av Torshällas bruks- och industrihistoria.

Nu finns det många böcker att botanisera i och självfallet är 1967 ett märkesår då också landsantikvarien Ivar Schnells historik utkommer som ett led i stadens 650-årsfirande och som årsbok för Sörmlandsbygden.

Några år senare utges Bertha Gisslandis *Torshälla genom sekler*. Jag hade under åttiotalet och framåt, genom mitt yrke, också förmånen att få delta i arbetet tillsammans med Bror Erik Ohlsson, Margaretha Lindén och Leif Persson (om Torshälla som sjö- och stapelstad). Jag deltog även i utgivningen av Torshälla ABC, en praktisk handbok för stadsförståelsen, vilken nu genom Gillets försorg inför jubileet återutges i reviderad och moderniserad utgåva. Men till detta återkommer vi givetvis.

Jag hoppas avslutningsvis kunna publicera en längre text, kanske en bok om de böcker jag här stannat vid. Med särtryck, kanske faksimil av just torshällaavsnitten.

Tryggve Lundh

Bilden hämtad ur *Svecia Antiqua et Hodierna*.

Barnkulturveckan i Torshälla

Under ett par veckor i maj har vi alltid lågstadiesbarn från våra torshällaskolor på besök i Bergströmska gården. Då får barnen lära sig allt om lin och linets väg från "jord till bord", dvs hur linet sås, bråkas, skäktas, häcklas, kardas m.m. och blir till tyg och till vackra dukar.

De större barnen bakar tunnbröd och får lära sig hur man levde i Torshälla förr i tiden. Förskolans barn besöker både det gamla Rådhuset samt Bergströmska gården.

Ovanstående fina teckning har Hanna gjort. Hon kallar den "Familjen Bergström"

Bilden till vänster visar Holmberget och blommorna vid Linnés byst.

Detta är ett samarbete med Torshälla förvaltning/utbildning. Kulturveckan avslutas med ett "blomstertåg" som avgår från Östra torget till Holmberget. Där lägger barnen blommor vid Linnés byst. Därefter är det musikunderhållning från scenen.

S:t Olofs Gille är alltid fanbärare vid kortegen till Holmberget samt håller i vissa trådarna runt arrangemanget.

Detta är en trevligt återkommande tradition som startades av Georg Nyström år 1907.

Text: Janett Eriksson
Foto: Christina Åslund, Janett Eriksson

Bergströmska gårdens sommarprogram 2016

**Torshälla hembygdsmuseum, Bergströmska gården, Lilla gatan 12
öppet från Midsommardagen t o m vecka 31 enligt följande tider:**

- **tisdagar och lördagar, kl. 13 – 16.**
- **torsdagar, kl. 13 – 16. Under juli hantverksinspiration**

Visning av gården tisdagar och lördagar kl 14.00. Avgift 10 kr kr/person

6 juni

Nationaldagen

Firas på Holmberget, därefter kaffeservering på Bergströmska gården

25 juni

Midsommardagen

Midsommarmässa i kyrkan
Kaffeservering på Bergströmska gården

30 juni kl. 13-16

Vi bakar tunnbröd. Välkommen att prova på! Kaffeservering.
Musikunderhållning

3 juli, kl. 10.00

Friluftsgudstjänst med kyrkkaffe

7 juli, kl. 13-16

Hantverksinspiration; dockor och makramé. Servering.
Musikunderhållning med Göran Axelsson

10 juli, kyrkkaffe

Kaffeservering efter högmässan

14 juli, kl 13 - 16

Hantverksinspiration; korg-/ trämalning.
Servering. **Musik-quiz med Anne-Marie och Karl-Erik**

17 juli, kyrkkaffe

Kaffeservering efter högmässan

21 juli, kl. 13 - 16

Hantverksinspiration; vävteknik.
Servering. **Musikunderhållning**

24 juli, kyrkkaffe

Kaffeservering efter högmässan

28 juli, kl. 13 - 16

Hantverksinspiration; tvåändsstickning. Servering.
Musikunderhållning med gruppen Havor

Med reservation för eventuella ändringar
av programmet

Ett borgmästarbrev

31 juli, kyrkkaffe
Kaffeservering efter högmässan

4 augusti, kl. 13 - 16
Musikunderhållning med
Djurgårdens spelmannslag.
Inget hantverk.

7 augusti, kl 10.00
Friluftsgudstjänst med kyrkkaffe

12 augusti, Allsång i
"Mormorstäppan"
Se sid. 14

13 augusti. Tårtkalas
Hembygdsgörelsen fyller år!
Se sid. 12

27 augusti, kl. 10-14
Växtmarknad i Mormorstäppan
Kaffeservering. Se sid 14

Vävstugan öppen under sommaren

Ett utförligt program med underhållning och hantverkare hittar du på
vår hemsida efter den 20 juni www.sanktolofsgille.se

Arrangörer:
Torshälla hembygdsgörelse
S:t Olofs Gille

Torshälla stads förvaltning

Torshälla församling

Studieförbundet Vuxenskolan
Sörmland

Upplysningar Bergströmska gården
tel. 35 50 76

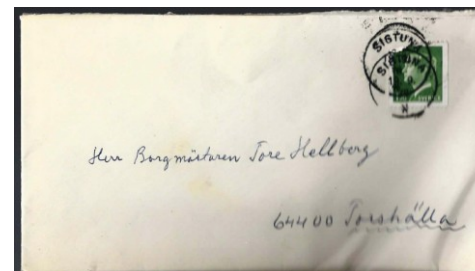

Foto: Bernt Pettersson

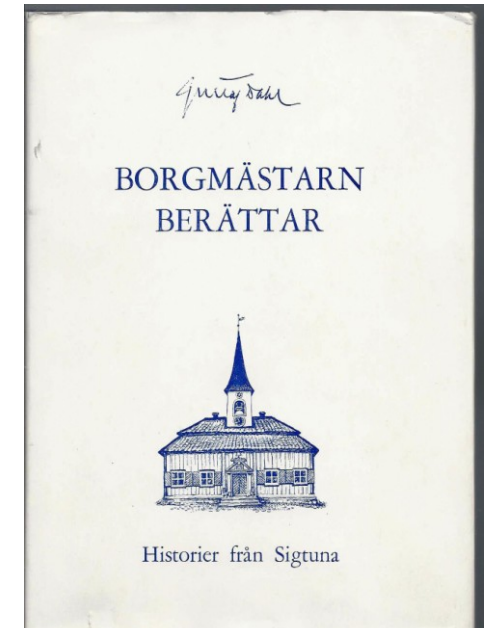
Jag köpte för en tid sedan en bok om Sigtuna till mitt antikvariat. Säljaren såg lite lurig ut och förklarade det relativt höga priset med att jag skulle öppna boken. Jag köpte boken när jag såg att däri låg ett kuvert med ett kort brev inuti. På kuvertet stod Tore Hellberg (1902-1980), dvs brevet hade sänts till Torshällas siste borgmästare innan kommunsammanslagningen 1971.

Hellberg var först tf Borgmästare under några år, innan han under perioden 1946-1970 innehade posten som kommunalborgmästare. Brevet och boken *Borgmästarn berättar. Historier från Sigtuna* var avsända från dåvarande borgmästaren i Sigtuna, Gustaf Dahl, också författare till boken och daterat 20 september 1978.

Då hade ju ämbetet redan upphört i Torshälla, men Dahl titulerar Tore Hellberg broder och på kuvertet Herr Borgmästaren Tore Hellberg.

I brevet som inleds med Broder tackar Dahl för en skrift som Hellberg sänt honom med en beskrivning av borgmästarna i Eskilstuna och Torshälla.

Dahl kommenterar några uppgifter innan han avslutar med att han säkert vet att Kung Erik av Pommern 1421 befann sig i Torshälla och där underskrev handlingar om torgdagar i just Sigtuna.

Jag vill gärna tro, och betona inför Torshällas 700-årsjubileum och firandet av stadsrättigheterna från 1317, att borgmästarna i dessa mindre städer hade ett samarbete och en korrespondens, något som vidare bör undersökas inför nästa år.

Det är viktigt inför jubileumsfirandet att komma ihåg att den allra största delen av de sju hundra åren försiggick då Torshälla var en egen, självständig kommun.

Tryggve Lundh

Hembygdsföreningen 80 år

Fortsättning från S:t Olof nr 1-2016

Torshälla hembygdsförening S:t Olofs Gille

Torshälla hembygdsförening – S:t Olofs Gille, med det nya namnet gick man 1990-talet till mötes.

Med det nya namnet vann man två saker

- Man placerade föreningen geografiskt i Torshälla
- Man visade att det rörde sig om en hembygdsförening

Eftersom föreningen kunde ta över vårdan av Bergströmska gården i mitten av 1980-talet gav det möjligheter att utveckla arbetet. Många tillfälliga utställningar kunde bli permanenta då man nu hade gott om plats. Numera kan man visa gamla verktyg, hushållsföremål från förr samt textilier från tidigare sekler.

För att föreningen skulle få bättre kontakt med sina medlemmar började man, på initiativ av redaktören Olle Lorin, ge ut en kvartalsskrift under namnet S:t Olof. Vid något tillfälle hade tidningen ett temanummer som beskrev Torshälla Rådhus med stadshäkte och det medeltida tornuret. Berättelsen om tornuret blev så småningom ett mer omfattande häfte om 60 sidor som tar upp urets spännande historia.

Första numret av S:t Olof utkom år 1991.

År 1998 kom att bli ett viktigt år i Bergströmska gårdens historia. Då invigdes bagarstugan, som nu hade återställts till sitt ursprungliga skick. Den hade varit smedja under många år samt därefter stått oanvänd. Nu fick man en helt nyuppförd bakugn. Många eldsjälarna i föreningen hade väntat på detta tillfälle och det blev en högtidlig invigning. Kommunalråd var på plats och de blågula banden klipptes. Den nya ugnen inspirerade till nya aktiviteter. Idag används ugnen, både inom barnverksamheter samt någon dag varje sommar då allmänheten kan prova på att baka sitt eget tunnbröd. Ugnen kan också hyras ut om någon vill ägna sig åt brödbak.

I samband med invigningen av ugnen permanentades utställningen i den s.k. handkammaren, rummet innanför bagarstugan. Handkammaren är ett litet museum med gamla hushållsföremål. Många ler igenkännande vid anblicken av de gamla föremålen.

År 1998 var också 200-årsminnet av den stora stadsbranden år 1798 och Gillet gav ut boken *Det brinner, det brinner*. Det gjordes också en utställning av gamla brandredskap samt ungdomar från högstadiet framförde en dramatisering av dagarna före, under och efter branden.

Föreningen har under åren varit engagerad i flera bokutgivningar bl.a. Torshälla ABC som utkom år 2003. Idag

görs en uppdatering av boken och en nyutgåva kommer lagom till Torshällas 700-årsjubileum.

Ett viktigt arbete för föreningen har varit och är samarbetet med skola och förskola. Under barnkulturveckan kommer 1-or och 2-or för att lära sig om linsådd och linberedning. 3-orna kommer och provar på bakning i den fina bakugnen. De får även höra berättelser om gamla Torshälla och dess historia.

I och med att föreningen vårdar och sköter Bergströmska gården har man även övertagit en stor trädgård, den s.k. mormorstäppan. Täppan ägs av ättlingar till Johan Petter Bergström.

Den förste åldermannen i hembygdsföreningen var Georg Nyström (1936 – 1943). Därefter har vi haft följande åldermän:

Holger Abrahamsson (1943-1950)
Tore Hellberg (1950-1980)
Erik ”Zacke” Enlund (1980-1991)
Margaretha Lindén (1991-1999)
Lennart Pajkull (1999-2000)
Lars Markusson (2000-2001)
Rune Jonasson (2001-2003)
Lars Nystedt (2003-2010).
Från 2010 är det Iha Frykman som håller i klubban.

Källa: S:t Olof nr 3-1996, nr 2-2006

Janett Eriksson

Vi ska givetvis fira vår hembygdsförening
S:t Olofs Gille som i år blir
80 år!

Alla medlemmar är välkomna till Bergströmska
gården lördagen den 13 augusti kl. 14.30.
Då bjuder vi på kaffe och tårta!

Torshälla jubileumsdräkt

Arbetet med att ta fram jubileumsdräkten fortskrider. Under våren har flera intresserade hört av sig och vill påbörja en kurs under hösten. Takten är lite ojämn i nuvarande grupp. En person är redan klar medan andra fortfarande är på träcklingsstadiet. Men klänningarna ska nog bli klara till den 24 februari nästa år.

Kerstin Palmkvist är klar med sin fina väska

Närbild av bandet

Barbro Holmén Gustafsson är vår bandväverska. Hon beräknar 3 meter band till varje klänning så hon har många meter kvar att väva. Bandet ska knytas runt midjan som dekoration samt hålla väskan på plats

*Text och foto:
Janett Eriksson*

Allsång!

**Varmt välkommen till "Mormorstäppan" den 12 augusti!
Då har vi allsång och börjar kl. 18.00. Vi får höra**

Lennies orkester samt kören Tersetten

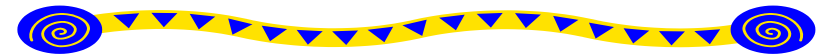
Ta gärna med något ätbart!

**Du kan beställa en picknickpåse från Torshälla
delikatesser!**

Ring och beställ i god tid på tel. 016 – 35 65 35

**Vi ses!
(Vid regn sjunger vi i Kvarnen)**

Detta är ett samarrangemang mellan S:t Olofs Gille, IOGT/NTO och

Torshälla Växtmarknad

**Den 27 augusti kl. 10-14 har vi Torshälla växtmarknad i
Mormorstäppan!**

Anmälan till vaike@hotmail.com om du vill sälja växter.

Kaffeservering med smörgås i Bergströmska gården.

Välkommen!

Loppisboden har upphört!

Nu har vår loppisbod upphört. Vi hade en sista utförsäljning lördagen den 28 maj.

Vi står inför ett stort jubileum 2017 och planerar för annan verksamhet i detta utrymme.

Ett stort tack till alla er som genom åren skänkt saker till vår loppis och på så sätt hjälpt vår verksamhet!

Torshälla marknad

Den 10 - 11 september har vi öppet mellan kl. 10.00 – 16.00

Kaffeservering med våfflor
Välkommen!

Vi söker hjälp till Torshälla hembygdsmuseum

Är du intresserad av trädgård eller tycker det är roligt att snickra?

Hör gärna av dig till oss.

Styrelsen

Glad sommar önskar styrelsen!

Medlemstidningen S:t Olof utkommer med fyra nummer per år.

Torshälla Hembygdsförening S:t Olofs Gille

Styrelse:

Iha Frykman, ålderman	tel 35 81 39
Jan-Erik Kling, v. ålderman	tel 35 56 41
Karin Lindh, skrivare	tel 35 88 38
Janett Eriksson, v. skrivare	tel 35 52 95
Hans Eriksson, gärdeman	tel 35 52 95
Christina Åslund	tel 34 30 06
Torbjörn Axner	tel 35 50 35
	mobil 070-600 60 70

Suppleant:

Mikael Nyman	tel 35 84 81
Tryggve Lundh	tel 35 53 75

Museikommitté: Styrelsen.

Arkivkommitté: Iha Frykman	tel 35 81 39
-------------------------------	--------------

Trädgårdskommitté: Jan-Erik Kling	tel 35 56 41
--------------------------------------	--------------

Aktivitetsskommitté: Christina Åslund	tel 34 30 06
--	--------------

Dataansvarig: Hans Eriksson	tel 35 52 95
--------------------------------	--------------

Redaktion S:t Olof:
Janett Eriksson, Bernt Pettersson

Bergströmska gården Hembygdsgård
Lilla gatan 12, TORSHÄLLA
Telefon 016-35 50 76

Medlemsavgift: 100:- enskild,
150:- familj Plusgiro: 26 81 47-6
Postadress: Torshälla Hembygdsförening
S:t Olofs Gille, c/o Iha Frykman
Tornsvängen 1, 644 31 TORSHÄLLA
E-postadress: info@sanktolofsgille.se
Hemsida: www.sanktolofsgille.se

B

Ur museisamlingarna

Skylden finns på ett foto redan år 1902. Det fotot är taget vid Klockargården i samband med en fest. Klockargården låg nedanför Klockberget. Gården tjänstgjorde då som värds hus där man kunde avnjuta en kopp kaffe, ett glas saft eller kanske någon mustigare dryck. Det var säkert många som ville smaka på de mustiga dropparna.

Bland Georg Nyströms samlingar på Bergströmska gården finns en över 100 år gammal skylt med texten "Mustiga droppar gör lustiga kroppar". Skylden är tillverkad i tunn plåt med vackert drivna löv och vinrankor i den tidens populära jugendstil. Georg Nyström har säkert både formgivit och målat skylden.

Skylden syns även på andra gamla foton från fester vid "Värds huset Klockargården". Dessa fester pågick fram till år 1912 då Georg Nyström köpte den gamla gården där hans farfar, klockaren Lars-Gustaf Nyström, en gång hade bott. Georgs avsikt var att bygga upp den på Holmberget men de planerna satte stadens styrande stopp för.

Denna bild är tagen i år och skylden hänger nu på en dörr på nedre plan.

Bernt Pettersson